

DISSZOCIÁCIÓK A MAGYAR MELLÉRENDELŐ FŐNÉVI SZERKEZETEK EGYEZTETÉSI
MINTÁZATAIBAN*

Bánréti Zoltán^a

^a MTA Nyelvtudományi Intézet
Budapest
banreti.zoltan@nytud.hu

Rövid cím: A MAGYAR MELLÉRENDELŐ FŐNÉVI SZERKEZETEK EGYEZTETÉSI
MINTÁZATAI

Kivonat

A főnévi mellérendelő szerkezetekhez (&P) fűződő egyeztetés olyan esetével foglalkozunk, amely nem kíván meg többes számú inflexiót a mondat igéjén, hanem csak E/3. személyű, formális egyeztetést, eltérő személyjegyű koordinált DP-k mellett is. Ekkor nincs ok a mondat IP tartományában rejtett, plurális rezumptív névmást feltételezni a &P-vel való igei egyeztetésre. A vizsgált szerkezetben az alanyi &P-beli az egyesszámú főnevek mellérendelése <plurális> jegyű, de ennek az ellenőrzése egy komplex DP tartományán belül végbemegy. A komplex DP-ben a &P-hoz egy birtokos-kvantoros szerkezet (=PossQP) bővítmény van csatolva, amely plurális egyeztetést mutat [*DP, DP_i, DP_j & DP_k*], [*(őnekik) mind a négy-pro-ük.*] Feltétel, hogy <+élő> jegyű DP-ket tartalmazzon a mellérendelés. Bemutatjuk, hogy a szerkezetben az igei szám-személy egyeztetési viszonyok valamint a théta és esetjegy viszonyok disszociálódnak.

Kulcsszavak: mellérendelés, egyeztetés, rejtett névmási birtokos.

1. Bevezetés

1.1. É. Kiss (2012) amellett érvel, hogy a magyarban a mellérendelő szerkezetek (= &P) kiváltotta egyeztetések alapvetően két különböző mintázatot mutatnak. Az IP tartományán belül maradó, egyes szám 3. személyű tagokból álló &P az összetevőitől kapott, *phi* jegyével vesz részt az igével történő egyeztetésben. Ez egyesszám 3. személyű végződést vált ki az ige. Az IP-n belül a &P alany számára a többesszámú egyeztetés nem érhető el, kivéve, ha a mellérendelt tagok morfológiailag többes számra jelöltek. É. Kiss (2012) példái:

- (1) a. [_{IP} össze [_{I'} veszett / *vesztek [_{VP} János és Mari]]]
b. [_{IP} össze [_{I'} vesztek / *veszett [_{VP} a fiúk és a lányok]]]

Létezik egy másik, É. Kiss (2012) által 'szemantikai egyeztetés'-nek nevezett minta, melyben a &P a diskurzus referensének szemantikai jegyei által determinált módon vesz részt. A következőkben ilyen értelemben fogjuk használni a 'szemantikai egyeztetés' terminust. A lehetséges diskurzus referens szemantikai jegyei relevánsak akkor, ha a &P a topik pozícióban van. Ekkor a &P-val többes számú egyeztetés jár együtt, mivel a &P megköt egy plurális jegyű rezumptív névmást az IP-ben, és az ige ezzel a névmással egyeztetett. A &P által kötött, plurális rezumptív névmás argumentum pozícióban marad. Például:

- (2) [Emil és a detektív]_i összevesztek pro-**PL_i**. Mindenki bámulta **őket_i**.

A (2)-beli egyeztetés opcionális többes számát É. Kiss (2012) szerkezeti ambiguitással magyarázza, létezik topikba mozgatott alanyi koordináció szinguláris igével, rezumptív névmás nélkül is:

- (3) [Emil és a detektív] összeveszett.

* Köszönettel tartozom Bartos Hubának és Kenesei Istvánnak valamint a cikk két névtelen bírálójának a cikk korábbi változatához fűzött megjegyzéseikért, javaslataikért.

De a fő kontraszt az egyes számú tagokból álló, topikalizált &P melletti plurális egyeztetés és a mondat IP tartományán belül maradó &P kiváltotta egyes számú egyeztetés között van. Ha pedig a &P tagjainak a személyjegyei jegyei konfliktusba kerülnek egymással, akkor ennek egyik feloldási lehetősége a bal oldalra „kihelyezés” és a &P által kötött, rejtett rezumptív névmás általi egyeztetés (É.Kiss 2012:24):

(4) [_{TopP}Te és ő_i [_{IP}mindig [_{IP}el késtek **pro2PL_i**]]]

A mellérendelt névmási birtokosoknak, amiknek közös birtokuk van, a külső (datívuszos) birtokos pozíciójában kell állniuk, és a birtok személyragja többes birtokossal egyeztetett. Az É.Kiss (2012) által javasolt keretben, a rezumptív névmás segítségével ez így jellemezhető:

(5) [_{TopP}Neki, neked és nekem]_i _{IP} [biztosan [_{IP} [meglesz _{DP} [**a pro1PL_i** pénzünk_{possAgr}]]]]]

A datívuszos birtokossal szemben a nominativuszi névmási birtokosok mellérendelésével nem grammatikus a mondat:

(6) *_{[DP} Az [_{&P} ő, te és én pénzünk]] biztosan meglesz.

2.1. A következőkben a &P-hez fűződő, a diskurzus referense jegyei által determinált egyeztetés néhány más jelenségével foglalkozunk. Tekintsük először is a kötőszó funkcióját. A &P grammatikusságának nem triviális feltétele a mellérendelő kötőszó jelenléte, példánkban minimálisan a jobbszélső tag előtt. A kötőszó teljes hiánya rosszul formált szerkezetet eredményez:

(7) a. [_{TopP}Béla, Mari és én] megijedtünk.

b. *_{[TopP}Béla, Mari, én] megijedtünk.

Munn (1993) szerint a mellérendelő kötőszó funkciója egy halmazképző operátoré. A halmaz a koordinált tagok jelölte entitásokból áll, és a kötőszó (és vagy) specifikálja, hogy milyen művelet hajtunk végre ezen a halmazon (unió, kiválasztás, stb). Munn mindmáig elutasítja a &P szerkezetének Spec-Fej-Komplementum mintázatú szerkezetét v.ö.: (Munn,1993:155, és Frazier-Munn- Clifton(2000)). Erre a problémára azonban most nem fogunk kitérni.

Munn szerint a kötőszó-operátor egyúttal licencialja azt, hogy a mellérendelés „bal szélén”, az NP₁ előtt csoport és plurális jegyeket hordozó, nyílt vagy rejtett formájú névmási fej lehessen, (151. kk.) Például:

(8) [Ő_{k_{ij}} [János_i, Béla_j és Mari_i]] elutaztak.

Munn elmélete értelmében a (8)-ban az *ők* appozitív fej, ami predikatív „azonossági” relációban áll a &P-vel. Ennek révén nem külön-külön az egyes mellérendelt tagok az ige argumentumai (még akkor sem, ha egyébként megfelelnek az ige szelekciós kritériumainak), hanem az appozitív plurális névmás fej veszi fel minden egyes mellérendelt tagnak az indexét, és csak azokét, egyesíti a mellérendelt tagok személy/szám jegyeit, és hordozza a tematikus szerepet, melyet az ige kioszt. A &P és az ige közti tematikus és szelekciós reláció tehát azzal a predikatív „azonossági” reláció közvetítésével van kielégítve, melyek a balszéli <+többes>, <+élő> jegyű névmási fej és a &P között áll fenn: {*ők*= a csoport, melyre &P referál}.

2.2. Lehetségesek olyan szerkezetek, ahol a plurális névmási fejnek csak egy, nem-koordinatív, egyes számú <+élő> jegyű DP bővítője van. Az igei egyeztetés a pronominális fej jegyeivel történik, a DP-bővítő E/3. jegye nem vesz részt az egyeztetésben:

(9) a. [_{DP1}Mi_i] [_{DP2a} nép]] boldogok vagyunk.

b. [_{DP1}Mi_i] [[_{DP2a} bizottság]] / [_{DP1}Mi_i] [[_{DP2a} zsúri]]] ...úgy látjuk, hogy....

c. [_{DP1}Ti_i] [[_{DP2a} bizottság]] / [_{DP1}Ti_i] [[_{DP2a} zsúri]] ... úgy látjátok, hogy....

A szórendet megköti a nyílt névmás fej, a balszéli pozíciója kötelező, a *csoporth* jelentésű szinguláris főnévnek követnie kell azt, v.ö.:

- (10) a.* [A bizottság mi] úgy látjuk, hogy...
 b.* [A zsúri ti] úgy látjátok, hogy....
 c.* [Az egész csapat ti] úgy látjátok, hogy...

Mivel a magyarban a számbeli egyeztetést elsősorban morfológiai feltételek determinálják, az alanyi főnévi szerkezet akkor vált ki többes egyeztetést az igén, ha *-k* vagy *-i* többesszám jelölő morfémája van. A szinguláris alakú, csoportot jelölő, tartalmaz főnevek a magyarban egyszámú egyeztetéssel járnak:

- (11) a [_{DP} A nép] boldog.
 b.* [_{DP} A nép] boldogok vagyunk.

Vizsont a *csoporth* és *plurális* szemantikai jegyeket hordozó, személyes névmások: *mi*, *ti* *ők* többes egyeztetést váltanak ki. A (9) mondatai mutatják, hogy amennyiben ezen névmási fejek bővítményét adják a szinguláris alakú, csoportot jelölő főnevek, akkor az igei egyeztetést a plurális névmási fejek determinálják. A (11) mutatja, hogy a névmási fejek kötelezően nyíltak. A névmási fejek egyfajta predikatív „azonossági” relációban vannak a főnévi bővítménnyel: *mi* / *ti* / *ők* = a csoport, melyre a *nép/a bizottság* stb. referál.

A rejtett plurális pronominalis fejjel rendelkező szerkezeteket den Dikken (2001) pluringálisok- nak nevezi és így ábrázolja (den Dikken 2001:29)¹

(12) [_{DP1} *pro*+PLUR [_{DP2} *the committee* - PLUR]]

A nyílt névmási fej *csoporth* jelentésű bővítménye komplexebb birtokos szerkezet is lehet, benne a birtok számnévi módosítójával:

(13) [_{TopP} [Mi_i] [a bizottság húsz tagja]] úgy látjuk, hogy...

A (13)-ben a *Mi* fej jegyeivel egyeztetett az ige, miközben a birtokos szerkezet önmagában E/3. személyű egyeztetésre lett volna esélyes:*a bizottság húsz tagja úgy látja*. Ugyanakkor a *Mi* fej “elrejtető” az ige elől, ha a többes személyjegy ellenőrzése egy összetett DP belső tartományában megy végbe:

- (14) a. [_{TopP} [Mi_i] [a bizottság], [_{PossQP} (*nekünk*) **mind** a húsz-**unk**]] úgy látja, hogy...
 b. * [_{TopP} [Mi_i] [a bizottság] [_{PossQP} (*nekünk*) **mind** a húsz-**unk**]] úgy látjuk, hogy...

A (14)-ben a *mi* szám- és személyjegye a birtokos szerkezetben jelenik meg: a birtokos számát és személyét a kvantort követő *NP* birtokon jelölő, egyeztető végződésen. A PossQP-vel jelzett szerkezetre, benne a kötelezően rejtett formájú névmási birtokosra: (*nekünk*) és kvantoros birtok: *mind*

¹ den Dikken (2001) olyan rejtett *pro*-t tételez fel, amely [+PLURAL, +HUMAN] jegyű, az angol pluringális szerkezet plurális *pro*-fejből és szinguláris, appozitív főnévi szerkezetből áll. Az utóbbi a szinguláris főnévi predikátum appozíciójával áll elő. Az alábbi a) mondat átalakítható az appozitív DP-t tartalmazó b) mondatra (den Dikken 2001:38):

a) *The agreement facts are the biggest pain in the neck.*

b) *The agreement facts, the biggest pain in the neck, have eluded many linguists for centuries.*

A b)-ben a DP-fej többes egyeztetést vált ki az igén, miközben az appozitív szinguláris DP nem válthat ki egyszámú egyeztetést. A plurális *pro*-fej meg a szinguláris appozitív DP mintázatán alapul a (12)-beli pluringális feltételezett szerkezetre: [_{DP1} *pro*-fej <+többes>, <+humán> [_{DP2} DP2 -plur]].

a *húsz N-unk*), a későbbiekben visszatérünk. Ilyen szerkezetben tehát a mondat igéje E/3. egyeztető végződést vesz fel. Ez nem függ a DP tartományán belül végbemenő egyeztetés jegyértékétől:

- (15) a. [_{TopP} [Ti], [a bizottság], [_{PossQP} (*nektek*) **mind** a húsz-N-a-tok]] úgy látja, hogy...
 b. [_{TopP} [Ők], [a bizottság], [_{PossQP} (*nekik*) mind a húsz-N-uk]] úgy látja, hogy...

A (14) - (15)-ben tehát a PossQP-ban feltételezett N-birtok E/3. jegye determinálja az igei egyeztetést.

A többes személyes névmás *csoport*-ot jelent, anélkül, hogy a csoport tagjait azonosítaná. Így az alábbi (16)-ban a névmási fejek tartalmi licenciái a velük szomszédos, morfológiailag többesszámú NP-k:

- (16) a. [_{TopP} Mi nyelvészek] úgy látjuk, hogy....
 b. [_{TopP} Ti focisták] úgy látjátok, hogy....

A (16) preferált olvasata az, hogy a referált csoport (nyelvészek, focisták) tagjainak *sokasága úgy látja, hogy...* de nem szükségszerűen jelenti azt, hogy a *nyelvészek* nevű csoport, illetve *focisták* nevű csoport **összes** tagjára referálnának. Ezért nem önellentmondó, egymást kizáró állítás az, hogy: *Ti focisták úgy látjátok, hogy sok edzésre van szükség, persze Puskás és Hidegkúti kevés edzéssel is megelégedett, inkább kártyáztak.*

2.3. A kvantoros-számneves konstrukciók a releváns *csoport összes tagja* olvasatot adhatják diskurzus referensként is és egy tagmondaton belül is:

- (17) a. [_{TopP} Mi nyelvészek]_j gyakran vitatkozunk. De [**mind-annyi-an**]_j úgy látjuk, hogy...
 b. [_{TopP} Mi nyelvészek] [_{AdvP} mind-annyi-an] úgy látjuk, hogy....
 c. [_{TopP} Ti focisták]_j gyakran vitatkoztok. De [**mind-annyi-an**]_j úgy látjátok, hogy...
 d. [_{TopP} Ti focisták] [_{AdvP} mind-annyi-an] úgy látjátok, hogy....

A kvantor komponensei: *mind+an+nyi+an* (←*mind+az+nyi+an*). Az első komponens hordozza az 'összes' jegyet, a második és harmadik a *mennyiséget*² a negyedik pedig az 'élő' 'humán' jegyet (v.ö.: Dékány – Csirmaz 2018: 1108-1109.).

Az igével való egyeztetés tekintetében van egy másik konstrukció is. Ez lényegileg különbözik a fentitől, úgy fogjuk nevezni, hogy a 'birtokos szerkezet formáját követő konstrukció'. Alább a *zárójelekbeli dőlt karakter* a többes névmási birtokos kötelezően rejtett formáját jelöli, ezt a névmási birtokost csak a birtok személy-szám egyeztető végződése azonosítja:

- (18) a. [_{TopP} [Nyelvészként], [_{PossQP} (*nekünk*) mind-an-nyi (N)-**unk**_{agrPoss}]] kapott-Ø már fura kérdést.
 b. [_{TopP} [Focistaként], [_{PossQP} (*nektek*) mind-an-nyi (N)-**ótok**_{agrPoss}]] elszenvedett-Ø már bokasérülést.
 c. [_{TopP} [Vállalkozóként], [_{PossQP} ((*ő*)*nekik*) mind-an-nyi (N) -**uk**_{agrPoss}] fizetett-Ø már be adót.

A (18)-ban egyrészt egy-egy tulajdonsághalmazt jelentő főnév található a topikban, de nincsen saját <személy> jegye (*nyelvészként, focistaként, vállalkozóként* = 'mint nyelvész/focista/vállalkozó')³. A személy jegy hiányában az igei egyeztetéshez nyílt vagy rejtett

² Bartos Huba hívta fel a figyelmemet arra, hogy a szóvég és az egyeztető végződés között van egy „többlet” fonéma az *U*, illetve az *Ó*. A ragozási paradigmában az alapforma: *mindannyi-nk, mindannyi-tok* lenne. Úgy tűnik van szemantikai motíváció az *U* és az *Ó* jelenlétére. V.ö.: *Annyi-nk van, amennyi csak kell. Pont annyitok van, amibe a cucc kerül.* Itt valamilyen <- élő> dolog mennyiségére vonatkozik az *annyi-nk, annyi-tok*. Viszont <+élő> <humán> egyedek mennyiségére az *annyi-unk, annyiótok* utal, pl.: *Annyiunk hiszi, hogy ő sohasem téved, pedig..... Annyiótok gondolja, hogy divatosnak kell lennie, pedig.....*

³ A cikk névtelen lektora olyan elemzést javasol, miszerint a mondatévi „N-ként” komponens egy kis mondat (small clause) értékű adjunktum, PRO alannyal ([_{sc} PRO *nyelvészként*]), melyet egy mátrixmondatbeli DP (a példákban a *mindannyi...* kezdetű kifejezés) kontrollál. Ez teljesen elfogadható, de az érvelés lényegét közvetlenül nem érinti.

névmási fejet kíván (pld. *(mi) nyelvészként fura kérdéseket kaptunk*), vagy pedig a csatolt birtokos szerkezet rejtett plurális névmási birtokosa biztosítja a konkrét személy- és számjegyeket. (*Nyelvészként nekünk/nektek/nekik...*) A rejtett többes névmási birtokost a kvantifikált NP-birtokon megjelenő egyeztető végződések engedélyezik (*mindannyi N –unk /-ótok /-uk*). A rejtett névmási birtokos tehát a balszéli topikhoz plurális jegyet és konkrét személyjegyet rendel. A *mind+an+nyi-(N)-unk* az 'összes' jegyet és a 'mennyiség' jegyet követően a negyedik komponensében eltér a (17)-beliektől, az N(P)-birtok a '*tagja*'/'*része*' jegyet hordozza, például a többes birtokos (*nekünk/nektek/nekik*) és az egyszám 3. személyű birtok közti *egész/rész* viszony alapján⁴. Az *N* itt egy nem specifikált számosságú csoportnak unikális *tagja*. Az ige ezzel az E/3. jegyű birtokkal egyeztetett.

Vegyük észre tehát, hogy a (18) mondataiban – szemben a (17) -tel - a 'plurális' egyeztetés nem az ige jelenik meg, hanem a T/1., 2. és 3. személyű birtokosra utaló egyeztető végződésen, a birtokon. Feltételeztük, hogy az egyeztető végződést egy *N* kategória veszi fel, amely definit és egyes szám 3. személyű: *mind-an-nyi-N-unk*_{agrPoss}, *mind-an-nyi-N-ótok*_{agrPoss} *mind-an-nyi-N-uk*_{agrPoss}. A továbbiakban ezt a szerkezetet jelöljük *PossQP*-vel. Az ige a **birtok** *N* kategória *egyes szám 3. személyjegyének megfelelő* E/3. egyeztető végződés van.

3. Egyeztetési mintázatok a mellérendelésben

3.1. A koordinatív szerkezeteknek vannak a fentiekkel párhuzamos vonásai. Az alábbiakban ezeknek egy specifikus változatát mutatjuk be a <+élő> jegyű, morfológiailag egyes számú DP-k mellérendelésére. Tekintsük a &P diskurzus referensének jegyeit először egy rákövetkező tagmondatban:

(19) [_{TopP}Béla, Mari, te és én]_i megijedtünk. Sajnos [(*nekünk*) mind-an-nyi *N-unk*]_i / [(*nekünk*) mind a négy *N-ünk*]_i nagyon érzékeny a zajra.

De a visszautaló konstrukciót akkomodálhatja maga a &P-t tartalmazó tagmondat:

- (20) a. [_{TopP}Béla, Mari, te és én] [_{PossQP} (*nekünk*) mind-an-nyi-*N-unk* /mind a négy-*N-ünk*] megijedt-Ø.
 b. [_{TopP}Béla, Mari, te és ő] [_{PossQP} (*nektek*) mind-an-nyi-*N-ó-tok* /mind a négy-*N-e-tek*] megijedt-Ø.
 c. [_{TopP}Béla, Mari, Kati és Józsi] [_{PossQP} (*nekik*) mind-an-nyi-*N-uk* /mind a négy-*N-ük*] megijedt-Ø.

A (20) a., b. és c. esetében az eltérő személyjegyű tagokból álló mellérendelés egyeztetése kapcsán a mondat IP tartományában maradó többes rezumptív névmás feltételezését nem alkalmazhatjuk, a mondat igéjén E/3., formális egyeztető végződés van. A plurális jegy egyeztetés megtörténik, de egy rejtett formájú, dativuszos többes névmási birtokos és az *N* kategóriájú birtok között: (*nekünk*) *mind-a-nyi-N-unk*, / *mind a négy-N-ünk* -- (*nektek*) *mind-annyi-N-ótok* / *mind a négy-N-etek*, -- (*őnekik*) *mind-a-nyi-N-uk* / *mind a négy-N-ük*.

A fenti (20)-ban kétféle kvantoros szerkezet is van. Az egyikben a (*mind=összesen*) *annyi-N-unk* = *annyi 'tag'-unk* / *annyi-N-ótok* = *annyi 'tag'-otok*, / *annyi-N-uk* = *annyi 'tag'-uk* szerkezetek találhatóak, melyek egy nem specifikált számosságú, <+élő> jegyű csoport tagjára vonatkoznak. A másikat a kvantor a [*mind a tőszámnév-N-_{agrPoss}*] frázis, ahol a *mind a tőszámnév* számosságára specifikált, <+élő> jegyű csoportot jelent, a számnév specifikálja a csoport tagjai számosságát⁵. Ez a szerkezet a modifikánsa az *N-_{agrPossPL}* kategóriának, amely megkapja a modifikálójától a (*számosságra specifikált csoport*) *tagja* jegyet.

⁴ Többes birtokos esetében a külső névmási birtokoson is kötelezően megjelenik a többes jel, miközben az (egyszámú) birtok személyragja is jelöli a birtokos többségét (Bartos 1999:37). A nyílt vagy rejtett névmási tőhöz járuló dativusz raghoz a névmás szemantikai jegyével egyező, első vagy második vagy harmadik személyű főnévi személyrag kapcsolódik: (*mi*)*nek-ünk*, (*ti*)*nek-tek*, (*ő*)*nek-ik*. (Az **ők-nek-ik* hiányát Bartos (1999 :70) egyfajta gazdaságossági elv hatásának tulajdonítja.)

⁵ A következőkben *mind a tőszámnév pro-_{agrPoss}* szerkezetet fogjuk alkalmazni. A *mind-a-nyi pro-_{agrPoss}* kvantor kifejezés viselkedése – a témánk szempontjából - teljesen párhuzamos a tőszámnéves szerkezetével, ezért nem térünk ki rá ismételtelen, a kifejtés gazdaságossága okán.

A *mind a tőszámnév* szerkezet határozott névelőt tartalmaz. Ezért feltételezzük, hogy a névelőt magába foglaló kvantoros szerkezet a DP-burokba emelkedik fel⁶. A *D* kategóriát (határozott névelőt) tartalmazó *mind a négy* megkívánja a *D fej* kitöltését. Ezáltal *D-projekció* keletkezik, melynek Specifikáló pozíciójába a *mind* kvantor kerül. A *[Spec,DP]* pozíció akkor nyílik meg, ha maga a datívuszos birtokos kimozog a DP-ből, és kívülről csatolódik hozzá, illetve ha a DP más mondattani pozícióba, például a topikba mozog. Így, a *...mind a négy...* szerkezet jelenléte esetén a névmási birtokos csak datívuszos formában grammatikus. A releváns részletek, (21) a.-tól f.-ig:

- (21) a. $[[_{[N+I]P} \text{Péter } [_{NUMP} \text{ két } [_{N+I} \text{ könyve}]]] \text{ elveszett.}$
 b. $[[_{[N+I]P} \text{Péter } [_{QUANTP} \text{ mindkét } [_{N+I} \text{ könyve}]]] \text{ elveszett}^7.$
 c. $?? \text{ } [[_{[N+I]P} \text{Péter } [_{QUANTP} \text{ mind az öt } [_{N+I} \text{ könyve}]]] \text{ elveszett.}$
 d. $[\text{Péternek } [_{DP} [_{SPEC} \text{ mind } [_{D} \text{ az } [_{NUMP} \text{ öt } [_{N+I} \text{ könyve}]]]]] \text{ elveszett.}$
 e. $[\text{Őnekik } [_{DP} [_{SPEC} \text{ mind } [_{D} \text{ az } [_{NUMP} \text{ öt } [_{N+I} \text{ könyvük}]]]]] \text{ elveszett}$
 f. $[_{TopP} [_{Spec} (\text{Ő})\text{nekik}_i] \text{ elveszett } [_{t_i} [_{DP} [_{SPEC} \text{ mind } [_{D} \text{ az } [_{NUMP} \text{ öt } [_{N+I} \text{ könyvük}]]]]]]].$

A korábbi (20 a., b., c) szerkezeteiben a többes személyjegyet hordozó, rejtett névmási birtokos datívuszos esetjegye kötelező, mivel például a

(i) *mi négy-N-ünk* szerkezetből

a *mind a...* szerkezet beillesztése következtében a *mi* névmási birtokosnak ki kell mozogni a belső birtokos pozíciójából és kívülről kell csatolódnia DP-hez:

(ii) *nekünk_i mind a t_i négy-N-ünk_{agrPossPL}*. V.ö.:

(iii) $[\text{nekünk } [_{DP} [_{SPEC} \text{ mind } [_{D} \text{ a } [_{NUMP} \text{ négy} [_{N+I} \text{P } N\text{-ünk}]]]]]]]$

Igy a *mi, mind a négy pro-ünk* frázisban a *mi* névmás **nem** része a birtokos szerkezetnek, kívül van rajta, és valójában a *mi, (nekünk) mind a négyünk* szerkezetéről van szó. A fent vázoltak mellett szól az, hogy létezik az alábbi szerkezet (#=szünet):

- (22) $[_{TopP} \text{Ők}], \# [_{PossQP} \text{ mind a négy } N\text{-ük}] \text{ ugyanakkor ért haza.}$

A (22) nem lenne lehetséges, ha a nominatívuszi névmást (*ők*) és a datívuszos esetjegyű névmást (*nekik*) **ebben a szerkezetben** fonológiailag is egyesíteni kellene, mint **egyazon** birtokost. Ez rosszul formált lenne, v.ö.:

- (23) $* [\text{Ők+nekik}] \text{ mind a négy } N\text{-ük} \text{ ugyanakkor ért haza.}$

Az *ők* és az *őnekik* reprezentációja tehát két, különböző pozíciót tölt ki: az *ők* a mondat topikjában, az (*ő*)*nekik* reprezentációja pedig a kimozgatott birtokos pozíciójában van:

- (24) $[_{TopP} \text{Ők}_m], \# [_{PossQP} (\text{őnek-ik})_m] \text{ mind a négy } N\text{-ük}] \text{ ugyanakkor ért haza}$

3.2. Visszatérve a (20) szerkezeteihez, két probléma biztosan felmerül: 1) a datívusz jegyű, plurális névmási birtokos személy jegyeit mi determinálja? 2) ha az ige láthatóan az *N-fejű* birtokos szerkezettel (a birtokkal) egyezik (számban/személyben), akkor ez és csak ez a szerkezet áll-e vele a théta- és esetviszonyban?

3.2.1. Tekintsük először az első problémát. Vessük össze a (25) a.-t a (25) b.-vel és (25) c.-vel:

- (25) a. $[_{TopP} \text{Béla, Mari, te és én}] [(\text{nekünk}) \text{ mind a négy-N-ünk}] \text{ megijedt-}\emptyset.$

⁶ A kvantorok D-be, illetve SpecDP-be emelkedése és ezáltal a DP-burok felépülése mellett érvel Bartos (1999:105-107).

⁷ A *mindkét, mindhárom* abból a szempontból kivételek, hogy ezek összetett szavak, nem tartalmaznak határozott névelőt, de létezik opcionálisan *mind a két/ mind a három*, A releváns paradigm összes többi tagja határozott névelőt tartalmazó szerkezet, melyekben a határozott névelő jelenléte a *mind* kvantort követő számnév mellett kötelező, ez a produktív forma.: *mind a négyen, mind a tizenketten, mind a százan*, de: **mindnégyen, *mindtizen, *mindtizenketten, *mindszázan*.

- b. * [TopP Béla, Mari, te és én] [(*őnekik*) mind a négy-*N-ük*] megijedt-Ø.
 c. * [TopP Béla, Mari, te és én] [(*nekünk*) mind a négy-*N-ük*] megijedt-Ø.

A (25) azt mutatja, hogy a grammatikus szerkezetben (az *N*-birtok egyeztető végződéséből is rekonstruálhatóan) a rejtett többes névmási birtokos személyjegye a &P lehetséges visszautaló diskurzus referense jegyével empirikusan egyezik. A többes névmás datívuszi jegyét a külső birtokos pozíciója, a birtok egyeztető végződését pedig a datívuszi többes névmással való egyeztetés adja. (Az ige, mint említettük az *N*-birtok E/3. jegyével egyeztetett, a plurális rezumptív névmást ez kizárja). Kérdés tehát hogy mi determinálja a többes névmási birtokos <személy> jegyét a (*névmás-dat-PL_i mind a t_i négy-N-agrpossPL*) konstrukcióban. Mivel névmási kategóriáról van szó, szükséges egy tartalmi - engedélyező kategória, ami megköti a rejtett névmási birtokos referenciáját, konkrét értékeket adva a névmási birtokos <szám> és <személy> jegyeinek. Erre a &P csomópont alkalmas, ami hordozza a mellérendelt DP-kről felmozgó jegyeket, köztük a <személy> és <szám> jegyeket (feltételezve, hogy van egyfajta útvonal a jegy perkoláció számára a &P csomópontra.) A &P csomóponton a mellérendelt DP-k személy jegyeinek lehetséges konfliktusa megoldódik úgy, hogy a jegyeik összegeződése, kiértékelődése olyan, hogy a <+> jegyű értékek megmaradnak és a &P <csoport>⁸ plurális jegye társul hozzájuk. Mivel a &P-nek bővítménye a birtokos szerkezet, ezért a &P csomóponton megőrzött jegyeket megkapja a személyes névmási birtokos. Ez, mint alább látjuk, csakis 'többes' <csoport> jegyű lehet. A névmási birtokos jegyei pedig megjelennek az *N-birtok* egyeztető végződéseiben. Az *N-birtok*ot egyúttal a *mind a tőszámnév* szerkezet modifikálja úgy, hogy számosságra specifikált csoport tagjaként, az *N-birtok* a (*csoportnak*) a <tag> -ja jegyet hordozza, a birtoklás viszony egész/rész típusú mintázatában. A mellérendelt tagok személy jegye konfliktusának megoldódása az alábbi jegyeken alapul:

(26)

<<+ beszélő > <+ résztvevő>, <atomi>> = én
 << - beszélő>, <+ résztvevő>, <atomi >> = te
 << - beszélő> < - résztvevő>, <atomi>> = ő

<<+ beszélő > <+ résztvevő> <csoport>> = mi
 << - beszélő> <+ résztvevő > <csoport>> = ti
 << - beszélő> < - résztvevő> <csoport>> = ők

A jegykonfliktust feloldó, kiértékelő művelet úgy megy végbe, hogy az 'atomi' elemek uniója többes jegyű 'csoport'-ot képez, melyben, ha az involvált tagok valamely jegye <+> és <-> értékben is előfordul (és nem kizárólag <-> értékben), akkor mindig az adott jegy <+> értékét tartja meg. Pl. Farkas és Zec (1995), Bánréti (2007), Farkas and de Swart (2010) értelmében *te + én = mi*; *ő + én = mi*; *mi + ti = mi*; *mi + ők = mi*; ahol a *MI*: [+Beszélő +Résztevő, Csoport] jegykombináció; illetve *te + ő = ti*; *ti + ők = ti*; ahol a *TI*: [+Résztevő, -Beszélő, Csoport] jegykombináció, illetve *ő + ő = ők*; ahol az *ŐK* [-Résztevő, -Beszélő, Csoport] jegyű. Ha tehát a *csoport*-ban nem involvált <+> értékkel bíró jegy, akkor pusztán a *plurális csoport* jegy jelenik meg. Az <+élő> individumok képezte csoport fontos eleme az interpretációnak (pld. a *mi* nem több *én*-t jelent, hanem csoportot, amely tartalmazza az *én*-t és további individumokat, ugyanígy a *ti* csoportot jelent, amely tartalmazza a *te*-t és további individumokat, az *ők* pedig olyan csoportot, amely tartalmazza az *ő*-t és további individumokat, melyek nem <+beszélő> és nem <+résztvevő> jegyűek, ennyiben több *ő*-t, utóbbira például: *Ő és ők egymásnak kiabáltak*.

A fent körvonalazott jegykombinációk tükröződnek az eltérő személyjegyű tagokat tartalmazó &P-re visszautaló diskurzus referensek jegyértékeiben, amint arra É.Kiss (2012) is rámutatott:

- (27) a. [Béla, Mari, te és én], örült**ünk**. Sokan gratuláltak **nekünk**,
 b. [Béla, Mari, te és ő], örült**etek**. Sokan gratuláltak **nektek**,
 c. [Béla, Mari, Kati és Józsi], örült**tek**. Sokan gratuláltak **nekik**,

⁸ Az <+ élő > jegyű DP-k alanyi koordinációjának preferált olvasata olyan *csoport*, amelynek tagjai kooperativitásra képesek egy esemény keretében. A <- élő> jegyű, (3. személyű) DP-k alanyi koordinációja mellett általában a nem-kollektív olvasat érhető el, kivéve, ha a predikátum kollektív olvasatot kíván.

A (27) a. – c. magyarázható a rejtett, plurális rezumptív névmással egyeztetett igével. Viszont az alábbi (28) már nem. Az (28) ugyanis következetesen az E/3. igei egyeztetést mutat az első tagmondatban, miközben a diskurzus referens jegyei változatlanul aktívak, de egy másik tagmondatban.

(28) a. _{[TopP Béla, Mari, te és én]_i} _[PossQP(*nekünk*)_i] mind a négy-*N-ünk*] örült- \emptyset . Sokan gratuláltak **nekünk**_i.

b. _{[TopP Béla, Mari, te és ő]_i} _[(PossQP(*nektek*)_i] mind a négy-*N-etek*] örült- \emptyset . Sokan gratuláltak **nektek**_i.

c. _{[TopP Béla, Mari, Kati és Józsi]_i} _[PossQP(*nekik*)_i] mind a négy-*N-ük*] örült- \emptyset . Sokan gratuláltak **nekik**_i.

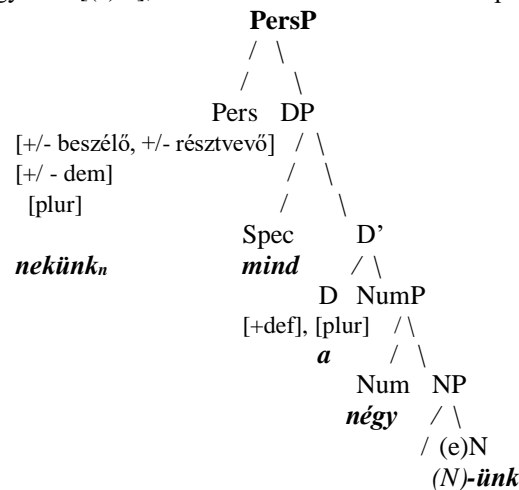
A (28)-ban a &P-t tartalmazó tagmondatban nem az ige, hanem a PossQ szerkezetben jelennek meg a többes egyeztető végződések, azok, amiket az diskurzusban visszautaló névmások is hordoznak. A 3.1. pontban azt mondtuk, hogy a &P csomópont plurális jegyeit kapja a PossQP birtokos szerkezetnek a rejtett névmási birtokosa és ennek plurális személyjegyei jelennek meg az *N*-birtok kategórián egyeztetető végződések formájában. A kvantoros számneves szerkezet révén pedig a *N-agr_{possPL}* megkapja a (*számosságra specifikált csoport*) **tagja** jegyet. A &P csomópont jegyei tehát kötik a rejtett névmási birtokos plurális személyjegyet, melyek ellenőrzése végbemege a birtokos szerkezet tartományán belül, az *N*-birtokon megjelennek az egyeztető végződések. A következő vázlatos szerkezetet rendeljük a (28)-hoz (a névmási birtokoson az *n* index a mellérendelt DP-k *ijkm* személyjegyeinek &P csomóponton kiértékelődő, *n* plurális jegyértékét jelöli, *t* a kimozzgatott többes névmási birtokos belső pozíciója):

(29)

{[TopP[{[TopP DP_i DP_j DP_k & DP_{m]}_n]_{[PossQP[*pro*-dat-agr-PL_n]_{[DP[SpecQ [D a *t_n*]_{[NumP Num[_{[N+]_{IP} N_{-possAgrPL_n]]]]]]]] [V-E/3].}}}}}}}

A (29)-ben az ige E/3. egyeztető végződése mutatja, hogy a definit E/3. jegyű *N birtok* fejrel került egyeztető relációba. Mivel ez az egyeztetés nem magyarázható rejtett plurális rezumptív névmással, ezért a (29)-ben olyan szerkezetet javasoltunk, amely a &P csomópont és a PossQP-beli külső, rejtett névmási birtokos relációján alapul. Ebben a szerkezetben megy végbe a &P plurális személyjegyeinek egyeztetése, melyet az *N*-birtok egyeztető végződései mutatnak. A szerkezeti komplexen belüli egyeztetés „rejtett” az ige számára, ami a &P-vel így nem áll egyeztetési viszonyban.⁹

⁹ A PossQP-&P alapja feltehetően a *Mi/Ti a kerületben lakók kérjük / kéritek...*) szerkezet mintája, de azzal a fontos többlettel, hogy a PossQP- &P-ben névmási birtokosra vonatkozó kötésreláció van a két DP viszonyában. Höhn (2016) arra a szerkezetre, ahol a plurális névmási fej egyeztetett az igével, de a fejnek a DP bővítménye már nem egyeztetett, egy *PersP* szerkezetet javasol, melyben a plurális névmás jegyeit a DP csomópont-hoz csatolt *Pers* funkcionális fej hordozza. Ha a plurális névmási fej nyílt, akkor a <+dem> jegyű, ha rejtett, akkor a <-dem> jegyű. (Az *N(P)* lehet nyílt vagy üres [(e)N], a névmás *n* indexe a &P csomópont jegyértékét tükrözi). Például:

A *Pers* funkcionális fej kötelező akkor, ha az alanyi szerkezet referenciája nélküle nem azonosítható. V.ö.:

(i) *mindannyi olvas

(ii) [_{Pers} *mi/ti/ők*] mindannyi **-an** olvas/ -unk/ -tok/ -nak
 <+élő><plur> <+élő><plur>

A fenti (ii) kvantoros szerkezetben a rejtett vagy nyílt (deiktikus, emfatikus) névmási fej <+élő>, <*csoport*> jegyei megjelennek a kvantorbeli szerkezet az **-an** „omponensén: ez utóbbi maga is <+élő> jegyű és (plurális) *csoport tagja* jegyet hordozza. Itt tehát nemcsak a névmási fej és az ige között, hanem a névmási fej és a kvantoros szerkezet komponense között is van egyeztetés. A (iii) és (iv) a névmás és a kvantor közti egyeztetést sérti meg:

(iii) *Mi mindannyi olvasunk.

(iv) *A könyvek mindannyi-an megérkeztek.

Vessük össze az alábbi (v)-öt és a (vi)-ot:

(v) A tanárok félt-ek az érettségítől. Mert tartott-ak az igazgatótól.

(vi) A tanárok mind-egy-ik-e félt-0 az érettségítől. Mert (*őnekik*) mind-egy-ik-ük tartott-0 az igazgatótól.

A (v) és (vi) különbségei mutatják, hogyha az alanyi szerkezet összetevője olyan kvantoros szerkezet, melyben az összes releváns személy/szám jegy egyeztetése végbemegy, akkor az igén **csakis** az E/3. formális egyeztető végződés jelenik meg. A (vi) első mondatában a *mind-egyik-e* szerkezet jelentésjegyei között van: [‘összes’] – [<+partitívus> <+határozott>:(*egy-ik*)] – [üres-*N*-birtok-egyeztető végződés: -e], ez utóbbi a birtokossal (*a tanárok*) egyeztetve. A (vi) második mondatában a *mind-egyik-N-ük*: szerkezetben a birtokon olyan személyjelölő van, mely a kontextuális előzményre utaló, rejtett névmási birtokossal egyezik: (*őnekik*) *mindegyikük*; (*őnekik* >> *a tanárok*). A rejtett névmási birtokos visszautaló funkciója (*őnekik* > *a tanárok*) révén azonosítható a *mindegyikük* kvantor referenciális bázisa, a csoport, melynek ‘összes’ ‘partitívuszi’ tag-jára vonatkozik a kvantifikáció.

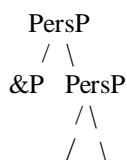
Amennyiben a tartalmas DP-t felváltjuk &P szerkezettel, a (vii) második mondatának egyeztetési mintázathoz jutunk, ami egybevág a (29)-ben vázolt szerkezettel. A &P, mint *azonosított tagokból álló plurális csoport* jegyű összetevő adja az antecedensét a rejtett, plurális névmási birtokosnak, a &P csomóponton kiértékelődő személy-szám jegyek szelektálják a rejtett névmási birtokos személy-szám jegyét:

(vii) [_{TopP} Mari, Józsi, te meg én]_j (*nekünk*)_j mind-egy-ik-*N*-ünk] tartott-0 az igazgatótól.

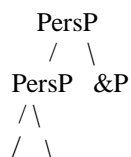
A &P személy-szám jegyei megkötik a rejtett névmási birtokos személy-szám jegyeit, amik viszont az *N*-birtok számára képeznek egyeztetési célt, a birtok egyeztető végződéseinek jelennek meg. Ily módon a &P jegyeinek ellenőrzése a komplex alanyi DP-n belül megy végbe.

Feltételezésünk szerint tehát a mondat topikalizált alanya tartalmazza a PossQP és a &P által alkotott komplex DP-t. A &P jegyeinek a komplex DP-n belüli egyeztetése egyúttal az alanyi szerkezeten belülré „rejt el” a &P plurális személy jegyeit. Egy már végbement egyeztetést nem lehet megismételni ugyanazon mondaton belül. Az ige tekintetében a PossQP a primer DP, vele, a birtok E/3. jegyével egyeztetett. A &P által biztosított a PossQP referenciájának azonosítása. Höhn (2016) szerkezet-leírását alkalmazva, a komplex PersP ekkor a névmási komplexet tartalmazó PossQP-ből és az ő &P bővítményéből áll. Az appozitív szerkezetben:

[&P]_j + [[_{PersP} [_{PersP} *Pers*_j [_{DP} [_{Spec} Q [D [_{NumP} Num [_{nP} *N*-agr]]]]]]]]]

A nem-appozitív szerkezetben: [[_{PersP} [_{PersP} *Pers*_j [_{DP} [_{Spec} Q [D [_{NumP} Num [_{nP} *N*-agr]]]]]]]] + [&P]_j

A &P jellemzett egyeztetésének feltétele, hogy a szerkezet *azonosított tagokból álló csoport*-ként legyen interpretálható. Ezért &P tagjainak és így a &P csomóponton megjelenő jegyeknek <+élő>-nek és <+ specifikus>-nak kell lenniük, csak ekkor köthetik meg a PossQP-beli, külső, személyes névmási birtokos referenciáját. A feltétel megsértése agrammatikus szerkezetet eredményez (#=szünet)::

- (30) a. * [Postás, házmester, tanár, kalauz] # [(*őnekik*) mind a négy-*N-ük*] hazaért.
b. * [Könyv, ceruza, toll, papír] # [(*őnekik*) mind a négy-*N-ük*] az asztalon volt.

3.2. A &P és birtokos szerkezeti bővítménye viszonyáról további belátásokhoz juthatunk, ha a preverbális tartományban a következő szórendi változatokat tekintjük, ahol az **a.** mondat appozitív szerkezet a **b.** mondatához képest: a primer DP a *mind a négyünk* kifejezés, ez áll egyeztetésben az igével, és ehhez csatolódik a *Béla, Mari, te és én*, mely referenciálisan azonosítja a primer DP-t. A preverbális tartományban a &P és a PossQP sorrendje nem szigorúan kötött, az (a.) és (b.) mondat egyaránt grammatikus.

- (31) a. [(*nekünk*)_m Mind a négy *N-ünk*_{possAgrPL}] [Béla, Mari, te és én]_m időben hazaért-Ø
b. [Béla, Mari, te és én]_m, [(*nekünk*)_m mind a négy *N-ünk*_{possAgrPL}] időben hazaért-Ø.

Citko (2004)¹⁰ feltételezi, hogy a &P kiváltotta plurális egyeztetés a &P-hez hipotetikusán hozzácsatolható, rejtett többes pro fejjel történik, de példánkban a rejtett, többes névmási birtokosnak a &P csomóponton megőrzött jegyekkel való kötése feleslegessé teszi ezt a feltevést.

A posztverbális tartományban viszont az anyanyelvi beszélők csak speciális prozódia mellett fogadták el a mondatokat, a prozódiai frázisok kritikus helyeit a satírozással is jelöljük.

- (31) c. Időben hazaért-Ø [(*nekünk*)_m mind a négy *N-ünk*_{possAgrPL},] # [Béla, Mari, te és én]_m.
d. Időben hazaért-Ø/*ünk* [Béla, Mari, te és én]_m, # [(*nekünk*)_m mind a négy *N-ünk*_{possAgrPL}].
e. [Béla, Mari, te és én]_m, # -- időben hazaért-Ø [(*nekünk*)_m mind a négy *N-ünk*_{possAgrPL}].
f. [(*nekünk*)_m Mind a négy *N-ünk*_{possAgrPL}] időben hazaért-Ø: # : [Béla, Mari, te és én]_m.

A posztverbális tartományban, ha a PossQP követi az igét és közvetlenül szomszédos vele, akkor grammatikus az appozitív szerkezet: (c.). Ha ez nem áll fenn, mert az igétől elválasztja a szintén posztverbális &P, akkor az anyanyelvi beszélők csak speciális prozódia mellett tartották elfogadhatónak a mondatokat. Így szünettel és "vessző" intonációval tartották elfogadhatónak a (d.) mondatot. Ha a &P és a PossQP **között** van az ige (és így a &P vagy a PossQP közül az egyik preverbális marad), akkor "gondolatjel" intonációval és szünettel tartották elfogadhatónak az (e) mondatot, és "kettőspont" intonációval az (f.) mondatot. A csakis sajátos prozódia melletti elfogadhatóság a &P által potenciálisan megkívánt többes egyeztetés és a PossQP által megkívánt E/3. egyeztetés közti konfliktushoz kapcsolódik, és ahhoz, hogy a komplex DP összetevőinek (&P és PossQP) preverbális tartománybeli közvetlen szomszédossága felszámolódik. A posztverbális tartományban a V- PossQP - &P sorrendet tartották a leginkább elfogadhatónak a megkérdezett beszélők (31. c. mondat), feltételezhetően a szomszédossági hatás miatt, mivel ebben a szórendben az a szerkezet közvetlenül szomszédos az igével, melynek fejjel (birtokos szerkezet *N-birtok*) az egyes számú igei egyeztetés a fejjel történik.

Láttuk, hogy a preverbális tartományban a PossQP - &P sorrend megfordítható: &P - PossQP sorrendre. A &P - PossQP szerkezet mellett érveket szolgáltat az, hogy benne a topik tartománya növelhető, változatlan PossQP mellett. Például a &P elé helyezett DP-vel kiterjeszthető: [_{TopP} [_{TopP} pro_n[DP]]_n [_{TopP} DP_i DP_j DP_k & DP_m]_n.....V.ö.:

- (32) a. [_{TopP} Mi a zsúri] [_{TopP} Istváni, Katij te_k, és én_m]_n [_{PossQP}(*nekünk*_n) mind a *t_n* négy *N-ünk*_{possAgr}]]
titkosan szavaz-Ø.

¹⁰ Citko (2004) 'plurális', rejtett pro-t tételez fel a mellérendelő szerkezet fejként, amely komplementumaként veszi fel a &P-t: [_{DP} pro_{plur} [_{&P} DP [_& & DP]]]. A TP-beli T csomópontához a legközelebbi egyeztetési cél a plurális pro (és nem a szinguláris DP₁). Viszont az egyesszámú egyeztetést kiváltó szerkezet: [_{&P} DP [_& & DP]] lenne.

- b. $[_{TopP} Ti \text{ az új csapat}, [Józsi_i, Mari_j, te_k \text{ és } ő_m]]_n [_{PossQP} (nektek_n) \text{ mind a } t_n \text{ négy } N\text{-etek}_{PossAgr}]]$ jó időt fog-Ø futni.
- c. $[_{TopP} A \text{ testület}] [Béla_i, Mari_j, Kati_k \text{ és } Józsi_m]]_n [_{PossQP} (nekik_n) \text{ mind a } t_n \text{ négy pro-ük}_{PossAgr}]]$ zavarban van-Ø.

A 3.1. és 3.2. pontban azt szám- személyegyeztetési mechanizmust tárgyaltuk, melyben a &P csomóponton kiértékelődött többes személy jegy egyeztetése egy komplex DP tartományon belül megy végbe, miközben az ige az E/3. jegyű. A komplex DP-ben a PossQP abban az értelemben primer, hogy a fejével egyezik az ige, viszont a PossQP referenciája a &P-től függ, a &P az, ami referenciálisan azonosítja a PossQP-t, és a &P csomóponton kiértékelődött szemantikai jegyek kötik PossQP-beli rejtett névmási birtokos jegyeit és ezen keresztül a birtokon megjelenő egyeztető végződéseket. Látni fogjuk, hogy ez a komplex DP az ige adott argumentumaként viselkedik. Ezzel függ össze a második probléma, amit a 3. pontban felvetettünk, az tudniillik, hogy ha a mondat igéje láthatóan az *N*-fejű birtokos kifejezéssel egyezik számban/személyben, akkor miképpen alakulnak a théta- és esetjegyek, melyeket az ige az argumentumaira kioszt.

4. Az egyeztetési mintázat disszociációi

A fenti kérdésre olyan válasz adható, miszerint -- az adatok szintjén -- a személy-szám egyeztetés disszociálódik a théta és esetjegy viszonyoktól. Ennek több aspektusa is van, most ezeket tekintjük át.

4.1. Az ige által kiosztott esetjegyek valamennyi DP összetevőn esetragok formájában is megjelennek:

(33) a. $[_{TopP} Péterről_i, Mariről_j, Ödönről_k \text{ és } Józsiről_m]]_n [_{PossQP} (nekik_n) \text{ mind a } t_n \text{ négy-N-ük}_{PossAgr}\text{-ről}_{Case}]$ sokat pletykálnak.

b. $[_{TopP} A \text{ segélyszervezet}] [_{TopP} Pétertől_i, Maritól_j, tőled_k \text{ és } tőlem_m]]_n [_{PossQP} (nekünk_n) \text{ mind a } t_n \text{ négy-pro-ünk}_{PossAgr}\text{-től}_{Case}]$ kért adományokat.

A (33) a. és b. -ben az esetragok többszöri megjelenése mutatja, hogy a &P és a PossQP egy komplex DP összetevői, mely egészében kap esetjegyet, és aminek valamennyi főnévi összetevőjén megjelennek az esetragok. Mivel a birtok-*N* rejtett, hangalakkal nem bíró névmás, ezért az esetvégzések hangalakja a *N*-t megelőző számnév hangalakjával egyeztetett.

A nyelvtan théta-kritériuma értelmében a mondatban minden főnévi csoport, amely argumentuma valamely régensnek (esetünkben az igének), az tematikus szerepet kap, és minden egyes főnévi csoport csak egy adott argumentumszerepet tölthet be, csak egy tematikus szerepet kaphat. A (33) a.-ban az esetragok megjelenései a főnévi összetevőkön (és a mondat interpretációja is) mutatja, hogy az ige a komplex DP egészéhez a *TÉMA* szerepet társítja míg a (33) b. esetében pedig a *FORRAS* tematikus szerepet. A komplex DP-k tehát egészükben viselkednek a releváns ige argumentumaként. A korábbi (32) a. és b. komplex DP-je az *ÁGENS*, a (32) c.-beli komplex DP pedig az *EXPERIENS* tematikus szerepet kapja az igétől.

4.2. A *TÉMA* szerepű komplex DP gyakran tárgyesetű. Ekkor az ige aktuális ragozási paradigmája attól függ, hogy melyik összetevő-szerkezet áll a legközelebb az igéhez, illetve szomszédos vele. A szomszédossági hatás tekintetében a korpuszbeli előfordulások (MNSz) és a beszélő ítéletek egyfajta ingadozást mutatnak. Eszerint, ha a definit, E/3. jegyű *N*-birtok szomszédos az igével, akkor a tárgyas ragozás a preferált, a <definit> jegyérték ellenőrzése az igéhez legközelebbi összetevőn megy végbe, bár a beszélők egy része számára elfogadható az alanyi ragozás (Bánréti, 2007, É.Kiss 2012), ha viszont az 1. és 2. személyű névmási tagot is tartalmazó &P áll közelebb, akkor az ige egyértelműen alanyi ragozást követ:

(34) a. $[_{TopP} Pétert, Marit, téged \text{ és } engem] \# [_{PossQP}(nekünk) \text{ mind a négy } N\text{-ünket}]$ felvették az egyetemre/ ??felvettek az egyetemre.

b. $[_{PossQP} (nekünk) \text{ Mind a négy } N\text{-ünket}] \# [_{TopP} Pétert, Marit, téged \text{ és } engem]$ felvettek az egyetemre.

A szomszédossági hatás megmutatkozik abban, hogy a &P tagjainak szórendje is releváns, az igével szomszédos mellérendelt tag jegye hat a ragozási paradigma kiválasztására, e tekintetben ugyancsak ingadoznak a beszélők ítéletei, amennyiben az igével szomszédos határozott jegyű, akkor a tárgyas ragozás preferált:

c. [_{PossQP} (*nekünk*) Mind a négy *N*-ünket] # [_{TopP} engem, téged, Pétert és Marit] felvették /felvettek az egyetemre.

4.3. A DP-szerkezetek komplexek abból a szempontból is, hogy a &P - PossQP képezhet egy komplex birtokost. Ekkor az E/3. jegyű *N*-birtok fej a szerkezet adott pontján újra interpretálódik birtokosként. É.Kiss (2014) bemutatja, hogy olyan esetben, amikor a birtokos az *érintett* tematikus szerepet kapja az igétől, akkor a beszélők preferálják a birtokos többességének jelölését az elválasztott birtokon. Amennyiben a &P-PossQP-ből komplex birtokost konstruálunk, a következő egyeztető relációhoz jutunk:

(35)

[_{SpecDP} [Bélának, Marinak, nekem és neked]_n [(*nekünk*)_n mind a négy-*N*-ünk_n-nek] elkóborolt a *t*_n [_{(N+Poss)P} kutyája].

A (35)-ben a korábbi E/3. jegyű *N*-birtok újraértelmeződik E/3. jegyű birtokosként ('...*tag*'-*unk-nak a kutyája*'). Az *N*-birtok ugyanis, amint a 3. pontban bemutattuk, a szerkezeti előzményétől az *unikális tag(ja)* jegyet kapta és ennek megfelelően viselkedik birtokosként is. Igaz, hogy az előzményben több birtokos is van, ám az összességük képezte csoport *unikális tagja* jegy **blokkolja** a birtokos többességének jegyét. V.ö.még:

(36)

[_{SpecDP} [Bélának, Marinak, nekem és neked]_n [(*nekünk*)_n mind a négy-*N*-ünk_n-nek] elkóborolt a ?/**proPL*_n [_{(N+Poss)PL} kutyánk.].

Az összetevők sorrendjének megfordítása a PossQP - &P sorrendre gyengíti az említett hatást, de nem törli, és egyikfajta egyeztetés sem kizárt:

(37)

[_{SpecDP}(*nekünk*)_n Mind a négy-*N*-ünk_n-nek: [Bélának, Marinak, nekem és neked]_n elkóborolt a *t*_n [_{(N+Poss)P} kutyája] / elkóborolt a *proPL*_n [_{(N+Poss)PL} kutyánk.].

Önmagában, a PossQP szerkezeten belül (pl. *nekünk_i mind a t_i négy-N-ünk_{agrPossPL}*) nincsen olyan vonás, ami rejtett plurális pro jelenlétére utalna, a névmási birtokos eleve plurális a belső pozíciójában is. Említettük a 2.4. pontban, hogy a nyílt többes névmási birtokos (.. *mi*..) kimozgását a külső pozícióba a *D* fejet tartalmazó kvantoros számneves szerkezet váltja ki. A kimozgatott névmási birtokos ('*mi*') nyomát jelöltük a *t_i* használatával.

5. Összefoglalás

5.1. Olyan topikalizált, komplex DP- szerkezetet vizsgáltunk, amely egy birtokos-kvantoros -számneves szerkezetből (PossQP-ből) és koordinált DP-kből (&P-ből) áll. Ilyen konstrukció mellett a &P-beli, egyesszámú, akár eltérő személyjegyű főnévi tagok alanyi mellérendelése nem vált ki plurális egyeztetést a mondat igéjén, hanem azon formális E/3. egyeztetés jelenik meg. Az ige csak a PossQP-beli *N* kategóriájú birtok E/3. személy jegyével lép egyeztetési relációba. Így nincs ok arra, hogy a topik &P egyeztetésére a mondat IP tartományában maradó, rejtett plurális rezumptív névmást tételezzünk fel. Az egyes számú főnevek koordinációjának <plurális> <személy> jegyei a komplex DP tartományán belül ellenőrződnek. Ez az <+élő>, a plurális <csoport> valamint a <+/-résztvevő> és a <+/-beszélő> jegyek aktuális kombinációinak kiértékelődésével történik.

A &P <+élő> jegyű, definit tagokból álló csoportra referál. A PossQP tartalmaz D fejet és kvantort a SpecDP-ben (pl. *(nekünk mind a négy-ünk)*), aminek következtében a rejtett névmási birtokos a külső, datívuszi birtokos pozíciójába kerül. A mellérendelt tagokról a &P csomópontra felmozgó és a &P csomóponton kiértékelődő plurális személyjegyek a PossQP-ben a rejtett formájú, külső névmási birtokost kötik. Ennek a plurális személyjegye az *N* kategóriájú birtokon plurális egyeztető végződéseket vált ki. A &P <plurális> jegyének <személy> értéke végülis a birtok egyeztető végződéseiben jelenik meg. Az *N* birtok a kvantoros-számneves modifikálójától a *(számosságra specifikált csoport (unikális tagja))* jegyet kapja, ahol az *N*-birtok az *unikális tag*. A komplex DP-ben kereteiben végbement egyeztetés "rejtett" marad az ige számára.

Az adatok szintjén az igei személy-szám egyeztetés valamint a théta és esetjegy viszonyok disszociálódtak. A ige csak a PossQP szerkezet *N*-birtok fejével mutat személy-szám egyeztetést, míg a tematikus szerepeket és az esetjegyeket valamennyi, a komplex DP-ben involvált DP-re kiosztja. Megfigyeltük, hogy a PossQP szerkezetbeli *N*-birtok az ő E/3. személyéhez társult szemantikai jegye <csoporthoz (unikális tagja)> révén blokkolja a többes jegy "láthatóságát" az igei egyeztetés számára.

A személy-szám egyeztetési, valamint a tematikus és esetviszonyok között megfigyelt disszociációk elméleti hátterének vizsgálatára természetesen további kutatások feladata.

Irodalom

- Bánréti, Zoltán 2007. A mellérendelés és az ellipszis nyelvtana a magyarban, Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- Bartos, Huba 1999. Morfoszintaxis és interpretáció: a magyar inflexiók jelenségek szintaktikai háttere, PhD disszertáció, Budapest, kézirat.
- Citko, Barbara (2004). Agreement asymmetries in coordinate structures. In Olga Arnaudova, Wayles Browne, Maria-Luisa Rivero, & Danijela Stojanović (szerk.): Proceedings of Formal approaches to Slavic linguistics. Vol 12 . Ann Arbor: Michigan Slavic Publications. 91-108.
- Dékány, Éva and Csirmaz, Anikó 2018. Numerals and quantifiers. In: Gábor Alberti – Tibor Laczkó (szerk.): Syntax of Hungarian. Nouns and Noun Phrases. Volume 2: Comprehensive Grammar Resources. Series editors: Henk van Riemsdijk, István Kenesei, Hans Broekhuis. Amsterdam: Amsterdam University Press. 1091-1135.
- den Dikken, Marcel 2001. "Plurals", pronouns and quirky agreement. The Linguistic Review 18. de Gruyter Mouton. 19–41.
- É.Kiss, Katalin 2012. Patterns of agreement with coordinate noun phrases in Hungarian. Natural Language and Linguistic Theory, published online, DOI 10.1007/s11049-012-9178-0
- É.Kiss, Katalin 2014. Ways of licensing external possessors. Acta Linguistica Hungarica 61/1:45–68.
- Farkas, F. Donka and de Swart Henriette 2010. The semantics and pragmatics of plurals. Semantics and Pragmatics, 3, 6:1-54.
- Farkas, F. Donka, F. & Zec, Draga 1995. Agreement and pronominal reference. In Guglielmo Cinque, & Giuliana Giusti (szerk.): Advances in Roumanian linguistics. Amsterdam: John Benjamins. 83-101.
- Frazier, Lynn - Munn, Alan – Clifton, Charles 2000. Processing Coordinate Structures. Journal of Psycholinguistic Research. PubMed. DOI: 10.1023/A1005156427600
- Höhn, Georg F.K. 2016. Unagreement is an illusion: Apparent person mismatches and nominal structure. Natural Language & Linguistic Theory. <https://doi.org/10.1007/s11049-015-9311-y>.
- Munn, Alan 1993. Topics in the Syntax and Semantics of Coordinate Structures. PhD Dissertation, Maryland: University of Maryland, College Park.

Abstract

DISSOCIATIONS IN THE PATTERNS OF AGREEMENT WITH COORDINATE NOUN PHRASES IN HUNGARIAN

This paper discusses a case of agreement involving nominal coordinative constructions (&P) that does not require plural inflexion on the verb of the sentence but rather a 3sg formal agreement, even with coordinated DPs with distinct person features. In such a case, there is no reason to assume a covert plural resumptive pronoun in the IP domain for the purposes of agreement with the &P. In the subject &P, a coordination of singular nouns bears a <plural> feature, but its checking takes place within a complex DP domain. This scenario works if a possessive-quantified expression (=PossQP) is adjoined to the &P: *[DP, DP_i, DP_j & DP_k], [(*őnekik*) mind a négy-N-ük ‘all four of them’]*. PossQP exhibits plural agreement. The agreement can be applied when <+animate> DPs are coordinated. We demonstrate that in this construction verbal person-number agreement relationships and theta and case feature relationships are dissociated.

Keywords: coordination, agreement, covert pronominal possessor.